

‘Bra burners’. De korsetverbranding van Dolle Mina in trans-Atlantisch perspectief

Lonneke Geerlings

In het najaar van 1969 besloten zes studenten van de Universiteit van Amsterdam zich te richten op vrouwenemancipatie. Zij kenden elkaar van de Socialistische Jeugd Amsterdam (SJ), maar waren ‘SJ-moe’.¹ Het buurtwerk, de studentenbeweging, het was allemaal ‘ontzettend vervelend’. Aldus één van de oprichters.² De rechten van de vrouw moesten fris op de kaart worden gezet met ‘iets leuks’.

De groep werd geïnspireerd door de ‘happenings’ van Provo. Tussen 1965 en 1967 had deze beweging speels-provocerende straatmanifestaties gehouden. Die happenings hadden soms de bedoeling om verwarring te zaaien of weerstand op te roepen. Andere keren moesten de acties aandacht vragen voor maatschappelijke vraagstukken, zoals het milieu. Veel happenings waren zowel verwarrend als bewustmakend – en juist dat snijvlak sprak de oprichters van Dolle Mina bijzonder aan.

De groep distantieerde zich met kracht van Man Vrouw Maatschappij (MVM), een feministische actiegroep die in 1968 was opgericht. Deze beweging bestond (net als Dolle Mina) uit zowel mannen als vrouwen, en gaf de voorkeur aan lobbyen bij politieke partijen, in plaats van de straat op te gaan. De SJ-groep richtte zich op de jongere generatie, en wilde het feminisme bij de mensen in de huiskamer brengen door middel van ludieke acties (veel meer dan MVM).³

De groep koos in december 1969 voor ‘prikacties’: ludieke acties die met behulp van de media zouden worden gebracht aan het grote publiek. Zo werd de boodschap ‘geplugd’ in de media, en tegelijkertijd prikkelde de actie het bewustzijn. Gedurende prikacties wordt een momentum vastgelegd door de aanwezige pers, dat zorgvuldig werd voorbereid, vaak tot op de

¹ J. Zijlmans, *Een geschiedenis van de “socialistische jeugd van Nederland afdeling Amsterdam”, 1960-1972* (Amsterdam 1977) 87.

² Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid (hierna NIBG), inv.nr. TD25830, *De tijd staat even stil. Dolle Mina* (televisie-uitzending, 40 minuten, NCRV, 3 mei 1994).

³ A. Ribberink, *Leidsvrouwen en zaakwaarneemsters. Een geschiedenis van de Aktiegroep Man Vrouw Maatschappij (MVM), 1968-1973* (Hilversum 1998) 131. Dat Dolle Mina niets van MVM moest hebben is wellicht ook te wijten aan het generatieconflict tussen de vooroorlogse ‘stille’ generatie en de protestgeneratie.

minuut. ‘Het leven van een revolutionair wordt namelijk niet in jaren, maar in dagen en uren geteld’, aldus de Amerikaanse feminist Alix Kates Shulman.⁴ In de VS werden dergelijke acties aangeduid met ‘zap actions’ of ‘guerrilla theater’. Medeoprichter van Dolle Mina Michel Korzec zou later verklaren in zijn autobiografie: ‘We kenden de term “media-events” niet eens: we deden gewoon wat provo’s drie jaar eerder hadden gedaan.’⁵

Het doel van prikacties was bewustmaking, bijvoorbeeld om vastgeroeste patronen tussen mannen en vrouwen aan de kaak te stellen. Dolle Mina zag prikacties als een middel, niet als een doel op zich. Een Amsterdamse Dolle Mina verklaarde aan een journalist:

Die acties zijn alleen maar de verpakking. Daarmee hebben we de aandacht gekregen. Dat we urinoirs voor mannen met rose linten hebben afgesloten, moet je niet zo serieus nemen. Het gaat om wat er achter zit, die achterstelling van de vrouw.⁶

Door de inzet van (massa)media kon het bewustwording in één klap op grote schaal plaatsvinden. In overleg met KRO’s *Brandpunt* werd gekozen om diverse acties voor het oog van de camera op te voeren. Op zaterdagavond 24 januari 1970 toonde het programma een groep jonge Mina’s die mannen nafloot op straat, en het vrouwelijke kijkerspubliek opriep tot een kookstaking.

Maar liefst vier miljoen mensen werden bereikt met deze uitzending en ‘Dolle Mina’ werd al gauw een begrip in de Nederlandse taal.⁷ Het nieuws over ‘Crazy Mina’ bereikte eveneens de Verenigde Staten – in New York kreeg de nafluitactie zelfs navolging.⁸ Dolle Mina had klaarblijkelijk een goed gevoel voor mediagenieke ludieke acties.

⁴ A.K. Shulman, *Dwingende vragen: roman* (Amsterdam 1979) 212-213. Ze citeert hier Olga Lubatovich, een Russische revolutionair.

⁵ M. Korzec, *Ik kan alles uitleggen* (Amsterdam 1994) 108.

⁶ EYE Film Instituut Nederland, Archief Pim de La Parra (hierna EYE, APdLP), inv.nr. 369; ‘Claudette: Een man kan toch ook wel iets in het huishouden doen?’, *Dagblad de Stem*, geen paginanummer, 31 januari 1970.

⁷ Atria, kennisinstituut voor emancipatie en vrouwengeschiedenis, Collectie Dolle Mina, inv.nr. 106; C. Schwieter, ‘Dolle Mina zet mannen en dagbladpers te kijk’, *De Nieuwe Linie*, geen paginanummer, 31 januari 1970.

⁸ L. Geerlings, “‘Crazy Mina’ guerrillas hit Holland”. Transfer van Dolle Mina’s “ludieke acties” van en naar de VS (1968-1970), *Historica* 36.3 (2013) 7-11: 8-9.

Dolle Mina bestond slechts uit een handjevol mensen. De kerngroep was inmiddels uitgebreid tot 19 personen, maar direct na de *Brandpunt*-uitzending schreven honderden mensen Dolle Mina aan om lid te worden.⁹ In de weken die volgden kreeg de actiegroep journalisten over de vloer uit onder andere Frankrijk, Duitsland, Groot-Brittannië en Canada. Dolle Mina was oorspronkelijk bedoeld als een gelegenhedsactiegroep, en had geen organisatiestructuur voor ogen.¹⁰ De studenten wilden vooral een punt maken op nationale tv, om ‘de mensen duidelijk te maken dat de moderne vrouw nog steeds als slavin wordt behandeld’.¹¹

De naam van de actiegroep (een knipoog naar de vermeende bijnaam van feministe Wilhelmina Drucker) ging een eigen leven leiden – tot op de dag van vandaag. Zo zijn er bijvoorbeeld anno 2015 Dolle Mina® gehaktstaven te koop en is de leus ‘baas in eigen buik’ gemeengoed geworden. Dolle Mina sprak, en spreekt, tot de verbeelding.

Historiografie Dolle Mina

Desondanks ontbreekt de beweging regelmatig in de historiografie over de Nederlandse jaren zestig. In het standaardwerk van James Kennedy wordt Dolle Mina slechts zijdelings genoemd.¹² In Hans Righarts *De eindeloze jaren zestig. Geschiedenis van een generatieconflict* ontbreekt ze geheel.¹³ Dat mag opvallend worden genoemd, gezien de ruimte die Provo wel toegewezen

⁹ Ribberink, *Leidsvrouwen en zaakwaarnemers*, 288 noot 28. Een pamflet van Dolle Mina uit eind 1970 sprak over 35 afdelingen en 5000 leden.

¹⁰ ‘Vergadering SJ-Centrum. Dinsdag 27 januari 1970’ in: *Inzagedossier ‘ontstaan en beginperiode van Dolle Mina, van de zomer 1969 t/m maart 1970’* [10 pagina’s, samengesteld door de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD) op 28 april 2011] 1-10: 1-2. ‘De aanwezigen waren bijzonder tevreden over de gevoerde akties van DOLLE MINA, vooral de gunstige publiciteit noemde men een groot succes. (...) Zodra DOLLE MINA in staat blijkt zelfstandig te kunnen blijven draaien, zullen zij zich als SJ-ers langzaam terugtrekken om zodoende hun handen weer vrij te hebben voor nieuw uit de grond te stampen acties.’

¹¹ Atria, Collectie Dolle Mina, map 63; P. van Harn, ‘Wie is de man van Dolle Mina?’, *Panorama* 13 (z.j. [ca. 1970]) 40-45: 43.

¹² J. Kennedy, *Nieuw Babylon in aanbouw. Nederland in de jaren zestig* (Amsterdam 1995) 137-138.

¹³ H. Righart, *De eindeloze jaren zestig. Geschiedenis van een generatieconflict* (Amsterdam 1995).

krijgt in deze werken. Dolle Mina kan blijkbaar weinig interesse opwekken bij historici.

De jaren zestig eindigden strikt gesproken op 1 januari 1970, maar gevoelsmatig kan gesproken worden van de 'lange jaren zestig' (1958-1973). Volgens Hans Righart zijn de jaren zestig niet alleen een decennium, maar ook 'een complex van deels gelijktijdige, deels snel op elkaar volgende veranderingen op politiek, sociaaleconomisch, en sociaal-cultureel terrein'.¹⁴ Deze ontwikkelingen werkten na 1969 nog door in de Nederlandse samenleving. Op sociaaleconomisch vlak zou deze periode afgesloten kunnen worden in 1973, met de oliecrisis. Qua politiek zou men in het kabinet-Den Uyl een voortzetting kunnen zien van de jaren zestig, waarmee de jaren zestig pas in 1977 zouden eindigen.¹⁵

Ook in de sociaal-culturele sfeer, waaronder veranderingen in de seksuele moraal en gedrag of actievormen van protestgroepen, kan de lijn worden doorgetrokken tot in de jaren zeventig. Historicus E.H. Kossmann noemt de periode 1958-1973 een tijdperk van 'experimenten', waar Dolle Mina gerust onder kan worden geschaard.¹⁶

Transfer en 'broodjes smeren'

Historisch onderzoek naar Dolle Mina heeft zich enkel voltrokken binnen het gebied van vrouwengeschiedenis. Een voorbeeld hiervan is het proefschrift van Liesbet van Zoonen, waarvoor zij heeft onderzocht hoe Dolle Mina zich verhiel tot diverse media.¹⁷ Er is echter nog geen volledig proefschrift verschenen over Dolle Mina. Toch is er wel enig secundair bronnenmateriaal voorhanden, waaronder een aantal doctoraal- en MA-scripties.¹⁸

¹⁴ Righart, *De eindeloze jaren zestig*, 14.

¹⁵ N. Pas, 'De problematische internationalisering van de Nederlandse jaren zestig', *Bijdragen en mededelingen betreffende de geschiedenis der Nederlanden* 124.4 (2009) 618-633: 620-621.

¹⁶ E.H. Kossmann, *De Lage Landen 1780-1980. Twee eeuwen Nederland en België. Deel 2 1914-1980* (Amsterdam en Brussel 1986) 283.

¹⁷ L. van Zoonen, *'Moeten strijdende vrouwen zo grof zijn?' De vrouwenbeweging en de media* (Amsterdam 1991).

¹⁸ Andere nuttige doctoraal- en masterscripties over Dolle Mina zijn onder andere: K. de Smit, *Hoe dol was Dolle Mina? Een geschiedenis van de Dolle Mina's in Vlaanderen*

In deze werken is Dolle Mina enkel in een nationale context behandeld. Als er over internationale invloeden wordt gesproken, gebeurt dat zonder concrete bewijzen.¹⁹ En dat is zonde, want Dolle Mina werd juist beïnvloed door linkse (studenten)bewegingen uit het binnen- en buitenland, en wist ook zelf andere bewegingen te beïnvloeden – ook buiten de landsgrenzen. Verscheidene acties van Dolle Mina zijn letterlijk ontleend aan internationale voorbeelden. Prikacties zoals de bezetting van de redactie van *Margriet* en de verstoring van een missverkiezing zijn niet los te zien van de internationale context.²⁰

Historicus Arthur Marwick zegt in zijn vergelijkende onderzoek naar de jaren zestig dat de vrouwenbeweging in diverse westerse landen ontstond uit onvrede over traditionele seksepatronen in de studentenbeweging:

Was it not also true that the young women were expected to do the chores: making the coffee, ironing the jeans, doing the typing and providing the other secretarial services?²¹

Ook bij Dolle Mina speelde deze sekseongelijkheid in de studentenbeweging een rol. Zo wordt de Maagdenhuisbezetting van mei 1969 regelmatig genoemd als de directe aanleiding voor de oprichting van Dolle Mina. Rita Hendriks, Mina van het eerste uur, merkte al in februari 1970 op dat de vrouwelijke stakers alleen goed genoeg waren om broodjes te smeren.²² De ervaring van een aantal vrouwelijke studentenactivisten

(ongepubliceerde doctoraalscriptie, Gent 2006); I. Braakman-Bonder, *Dolle Mina. Portret van een vrouwenemancipatiebeweging. Opkomst en bloei. Een schets van de eerste maanden van haar bestaan* (ongepubliceerde doctoraalscriptie, z.p. 1992). Allebei de scripties zijn te vinden in het Atria.

¹⁹ I. Bogers, *Mannen opzij, vrouwen vooruit? De geschiedenis van Dolle Mina (1970-1980)* (ongepubliceerde doctoraalscriptie, Nijmegen 1983) 58, 77. De scriptie is te vinden in het Atria.

²⁰ Zie voor meer voorbeelden: L. Geerlings, *Dolle Mina en de Verenigde Staten. Transfer van 'prikacties' (1968-1970)* (ongepubliceerde scriptie, Leiden 2011). De scriptie is te vinden in het Leids Repositorium.

²¹ A. Marwick, *The sixties. Cultural revolution in Britain, France, Italy, and the United States, c.1958-c.1974* (Oxford 1998) 681.

²² Louise, 'Dolle Mina', *Aloha* 2.5 (1970) 5; P. de Vries, 'Het persoonlijke is politiek en het ontstaan van de tweede golf in Nederland 1968-1973' in: *Socialisties-Feministische Teksten* 10 (Baarn 1987) 15-35: 18. Tijdens deze bezetting kwamen de vele ongelijkheden tussen mannen en vrouwen aan het licht, zowel binnen als

leidde er mede toe dat aan het einde van datzelfde jaar Dolle Mina werd opgericht.²³

Deze ervaring kwam verrassend overeen met de ervaring van vrouwelijke studentenactivisten in andere westerse landen, zoals het citaat van Marwick laat zien. Het is daarom merkwaardig dat Dolle Mina enkel in een nationale context is behandeld. Een internationale vergelijking kan naast overeenkomsten en verschillen eveneens aantonen of hier werd gehandeld naar een traditie of trend. Overeenkomsten in actievormen (zowel visueel, tekstueel als conceptueel) worden vaak toegeschreven aan de tijdsgeest of een (niet nader gedefinieerde) uitwisseling. Arthur Marwick schrijft de internationale uitwisselingen van ideeën toe aan ‘convergence’, een mysterieus overslaan van de vonk, waarbij het niet duidelijk is wie zender en ontvanger is.

In deze casestudy heb ik gekozen voor de methode van transfargeschiedenis, om dit ‘mysterieuze overslaan van de vonk’ nauwkeurig te traceren. In dit artikel behandel ik niet enkel de daadwerkelijke overdracht (‘transfer’) van een concept, maar ook hoe deze geïmplementeerd werd in een andere nationale context door middel van een vergelijking. Dit legt verschillen bloot tussen de mentaliteit van de actievoerders en die van de samenleving.²⁴

De afgelopen jaren is er binnen de vrouwengeschiedenis een begin gemaakt met onderzoek naar de invloed van transfer.²⁵ Binnen Nederland is onderzoek vooralsnog beperkt. Historica Petra de Vries heeft eerder onderzoek gedaan naar de oorsprong van de Amerikaanse leus ‘the personal is political’, die ook in Nederland ingeburgerd raakte als ‘het persoonlijke is

buiten het Maagdenhuis. De mannelijke bezetters kregen bijvoorbeeld een hogere boete dan de vrouwen voor hun aanwezigheid in het Maagdenhuis.

²³ M. van Soest en E. Besnyö, *Meid wat ben ik bevust geworden. Vijf jaar Dolle Mina* (Den Haag 1975) 2. Het ‘broodjes smeren’-verhaal werd begin 1970 door meerdere Mina’s verteld aan journalisten en werd vijf jaar daarna opgenomen in een luxe uitgegeven jubileumuitgave over Dolle Mina.

²⁴ H. te Velde, ‘Political Transfer: An Introduction’, *European Review of History* 12.2 (2005) 205-221: 206.

²⁵ Het bekendste voorbeeld hiervan is van socioloog Kathy Davies die de wereldwijde opmars van het boek *Our Bodies, Ourselves* (Boston 1971) nauwkeurig wordt gereconstrueerd; K. Davies, *The Making of Our Bodies, Ourselves: How Feminism Travels Across Borders* (Durham, NC 2007).

politiek'.²⁶ In het algemeen lijkt deze vorm van onderzoek echter nog in de kinderschoenen te staan binnen de geschiedschrijving van de Nederlandse Tweede Feministische Golf.²⁷

In dit artikel beargumenteer ik dat de korsetverbranding van Dolle Mina past in een internationaal patroon van symbolische verbrandingen in linkse kringen in de jaren zestig. De trans-Atlantische transfer van het verhaal van de vermeende bh-verbranding is bewust gebruikt in de totstandkoming van de korsetverbranding, waarmee Dolle Mina ook de 'primeur' had in een daadwerkelijke symbolische verbranding van damesondergoed.

Het Miss America-protest van 1968 en de Freedom Trash Can

Op zaterdag 7 september 1968 werd op de houten promenade in de badplaats Atlantic City, New Jersey, geprotesteerd tegen de jaarlijkse Miss America-verkiezing. Er waren feministische actiegroepen uit het hele land, onder andere uit New York, Boston, Washington D.C., Detroit, Florida en New Jersey zelf. Naar schatting waren er in totaal honderd tot honderdvijftig demonstranten aanwezig die dag.²⁸ Zij vonden schoonheidswedstrijden kwalijk, zowel voor de vrouwen die eraan meededen als voor vrouwen die ernaar keken.

Vanaf één uur 's middags werd voor de hal geprotesteerd, voornamelijk door middel van 'guerrilla theater': provocerend straattheater

²⁶ P. de Vries, 'Het persoonlijke is politiek en het ontstaan van de tweede golf in Nederland 1968-1973', 25.

²⁷ Op het gebied van de Eerste Feministische Golf heeft historica Mieke Aerts gepubliceerd over transfer van en naar Nederland, België en het Verenigd Koninkrijk: M. Aerts, 'Feminism from Amsterdam to Brussels in 1891: political transfer as transformation', *European review of history* 12.2 (2005) 367-382; M. Aerts, "'Hollandsche vecht-suffragettes'? Een kwestie uit de geschiedenis van het Nederlandse feminisme', *Bijdragen en mededelingen betreffende de geschiedenis der Nederlanden* 124.4 (2009) 599-617.

²⁸ De aantallen verschillen nogal eens. Jacqui Ceballos schat dat er 50 à 75 vrouwen waren op die dag. A. Heppermann en K. Oehler, *This Weekend in 1968: Miss America*, radio interview met Jacqui Ceballos, Kathie Sarachild Miss America 1968 Debra Barnes Snodgrass op 24 januari 2009.

dat nietsvermoedende bezoekers overviel.²⁹ De vrouwen hielden borden vast met opschriften als: 'Everyone is Beautiful', 'I am a Woman, Not a Toy, Pet or Mascot', 'Who Dares to Judge Beauty' en 'Welcome to the Miss America Cattle Auction'.³⁰ Vrouwen zongen 'Ain't she sweet; making profits off her meat.'³¹ Om aan te tonen dat men dit een 'veemarkt' vond, werd er een schaap tot Miss America gekroond.

Van tevoren was er opgeroepen bh's, korsetten, krulspelden, valse wimpers, pruiken en nummers van rolbevestigende vrouwenbladen zoals *Cosmopolitan*, *Ladies' Home Journal* en *Family Circle* mee te nemen, om in de 'Freedom Trash Can' te gooien. Het oorspronkelijke plan was om deze 'instruments of torture' te verbranden. De groep had hier echter geen vergunning voor gekregen, omdat de *boardwalk* een paar weken daarvoor zwaar beschadigd was geraakt bij een brand.³² Tot op de dag van vandaag is er een discussie gaande of deze Freedom Trash Can nu in de brand is gestoken of niet.

²⁹ J. Freeman, 'No More Miss America! (1968-1969)' [herinneringen aan de Miss America-protesten van 1968 en 1969 van deelneemster Jo Freeman]. <http://www.jofreeman.com/photos/MissAm1969.html>, geraadpleegd 15 februari 2015.

³⁰ J. Duffett, 'WLM vs Miss America. As it happened. Atlantic City is a town with class – they raise your morals while they judge your ass', *Voice of the Woman's Liberation Movement* 1.3 (1968) 1-7: 1, 5, 7.

³¹ *Up Against The Wall Miss America* (documentaire, 8 minuten, Bev Grant, Newsreel and Liberation News Service, 1968).

³² C. Hanisch, 'Two Letters from the Women's Liberation Movement' in: R. Blau DuPlessis en A. Snitow ed., *The Feminist Memoir Project. Voices from Women's Liberation* (New Brunswick, NJ 2007) 197-207: 197.



Afb. 1: De oorsprong van de mythe van de brandende bh. Deze foto lijkt het bewijs te zijn dat de Freedom Trash Can wel degelijk in de brand is gestoken. Van een rituele 'bh-verbranding' is echter geen sprake geweest. Bron: Duke University Libraries, Digital Collections, Alix Kates Shulman papers, http://library.duke.edu/digitalcollections/wlmpc_maddc07063, geraadpleegd 15 februari 2015. Gereproduceerd met toestemming van Alix Kates Shulman.

Op een foto lijkt wel degelijk een brandend voorwerp in de ton gegooid te worden (afbeelding 1). Er wordt over het algemeen aangenomen dat het bewust verbranden van 'enkel en alleen' bh's niet gebeurd is. Van een 'rituele' bh-verbranding is dus geen sprake geweest. Mede-organisator Carol Hanisch bevestigde dit: 'we weren't allowed to burn anything, including bras.'³³ Het verbranden van bh's was een uitvinding van de media, tot grote ergernis van de deelnemers.

³³ '35 years ago, Miss America Protest announced birth of women's liberation' [interview met Carol Hanisch door Fran Luck], augustus/september 2003. http://www.afn.org/~iguana/archives/2003_08/20030815.html, geraadpleegd 15 februari 2015.

'Bra burners' in de Amerikaanse pers

De Miss America-verkiezing werd sinds 1921 gehouden in Atlantic City, 'the Las Vegas of the East'. Oorspronkelijk was het evenement bedoeld om meer publiek naar het stadje te trekken buiten het toeristenseizoen. Het evenement was vanaf het begin een groot succes: tijdens de eerste editie in 1921 trok het al ongeveer honderdduizend bezoekers. Sindsdien werd Miss America steeds populairder. In 1954 werd de verkiezing voor het eerst op de nationale televisie uitgezonden en andere media maakten het leuke nieuwtje tot een jaarlijks terugkerend item. De winnares kwam met haar foto, soms een klein interview en met vermelding van haar maten (borsten-taille-heupen) in de ochtendbladen. In de jaren zestig groeide Miss America uit tot het best bekeken programma van het jaar: 110 miljoen mensen zaten aan de buis gekluisterd.³⁴ Miss America was een fenomeen en een instituut geworden.

In 1968, het jaar van het protest, besteedde de Amerikaanse pers met name aandacht aan de winnares, maar ook het protest werd in veel kranten belicht. Het succes van de actie was overweldigend. Het aantal vrouwen dat 'na Atlantic City' op bijeenkomsten van feministische actiegroepen afkwam steeg explosief.³⁵ De actie vormde een keerpunt voor de Amerikaanse feministische beweging. Tegelijkertijd raakte de aanval op Miss America een gevoelige snaar bij het Amerikaanse publiek. Al gauw groeide de vermeende bh-verbranding uit tot een karikatuur van de feministische beweging.

De *burning bra* verscheen voor het eerst in de Amerikaanse pers in een artikel in de *New York Post*.³⁶ Daags voor de actie was bij wijze van persbericht een pamflet uitgegaan naar de pers met daarop de doelstellingen van de actiegroepen. Ook werd er expliciet bij vermeld dat mannelijke journalisten niet te woord gestaan zouden worden, een tactiek die was afgekeken van de zwarte burgerrechtenbeweging, waar vaak alleen zwarte journalisten te woord werden gestaan.

De redactie van de *New York Post* stuurde hun medewerker Lindsay Van Gelder erop af om een grappig verhaal te schrijven over de actie. Van Gelder: 'Miss America was a sacred cow, the kind of thing that women were

³⁴ R.A. Dobkin, 'Here She Is Again...', *The Washington Post, Times Herald*, C4, 2 september 1968.

³⁵ R. Morgan, *Going Too Far. The personal chronicle of a feminist* (New York, NY 1977) 63.

³⁶ L. Van Gelder, 'The Truth About Bra-Burners', *Ms.* 21.2 (1992) 80-81: 80.

supposed to aspire to. It made perfect sense that anybody who would be protesting Miss America had to be a kook.³⁷

Een aantal dagen voor het protest interviewde ze Robin Morgan, een voormalig kindsterretje dat in de jaren zestig actief was geworden in de studentenbeweging en de vrouwenbeweging. Tijdens het interview bleken Morgans standpunten Van Gelder meer aan te spreken dan ze zelf had voorzien: 'these feminists were furious at all the same things that I was – things I hadn't even had words to wrap my anger around'.³⁸

Maar aangezien Van Gelder altijd op pad werd gestuurd voor grappige verslagen, het gebruikelijk domein van vrouwelijke journalisten, moest het verhaal 'opgeleukt' worden voor de redactie. Om het verhaal luchtig te houden schreef ze het inleidende kopje:

Lightning a match to a draft card has become a standard gambit of protest groups in recent years, but something new is due to go up in flames this Saturday. Would you believe a bra burning?³⁹

De redactie plaatste het artikel onder de kop 'Bra Burners and Miss America', en het stuk verscheen enkele dagen voor de verkiezing in de *New York Post*.⁴⁰ Toen was de geest uit de fles. In de *New York Times* van 8 september 1968, een dag na het Miss America-protest, werd Robin Morgan veelvuldig (verkeerd) geciteerd. Journaliste Charlotte Curtis noteerde dat de burgemeester van Atlantic City bezorgd was dat er dingen verbrand zouden worden, want de promenade was al eerder afgebrand dat jaar. Robin Morgan zou toen gezegd hebben: 'We told him we wouldn't do anything dangerous – just a symbolic bra-burning'.⁴¹

³⁷ S. Brownmiller, *In our time. Memoir of a revolution* (New York, NY 1999) 36.

³⁸ Van Gelder, 'The Truth', 80. Volgens Van Gelder zat het in de journalistiek vol met 'closet feminists who understood that this burgeoning movement was speaking to us, and who eventually went on to transmit the message to the world.'

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ B.J. Dow, 'Feminism, Miss America, and Media Mythology', *Rhetoric & Public Affairs* 6.1 (2003) 127-149: 131.

⁴¹ C. Curtis, 'Miss America Pageant Is Picketed by 100 Women. Illinois Girl Named Miss America', *New York Times*, 81, 8 september 1968. In 1999 ontkende Morgan met klem dit ooit gezegd te hebben: 'What happened was that before we even hit the boardwalk, our permit was revoked. I had split up my ass to get the damned permit. So I went back to the police and said, "We're *not* going to have fires, we're going to have a Freedom Trash Can. We're going to *throw* bras into it. Nobody

Art Buchwald, een bekende columnist voor de *New York Post*, besprak de actie in een column genaamd 'The Bra Burners', die in diverse grote kranten werd verspreid op 12 september 1968. Buchwald stond bekend om zijn sarcastische, bijtende columns, die doorspekt waren met *tongue-in-cheek* humor.⁴²

I was flabbergasted last weekend to read that about 100 women had picketed the Miss America pageant in Atlantic City against 'ludicrous beauty standards that had enslaved the American woman.' (...) The final and most tragic part of the protest took place when several of the women publicly burned their brassieres. As one who has always been on the side of protesters, I regret to say that I believe this demonstration in Atlantic City has gone too far. (...) By demanding that women do away with all beauty aids, including false eyelashes, wigs, hair tints, girdles and the like, so they will be on an equal footing with men, these well-meaning but misled females were trying to destroy everything this country holds dear.⁴³

Het stuk was sarcastisch bedoeld, maar deze context is later verloren gegaan. Krantenberichten als deze hebben bijgedragen aan het vestigen van het beeld van de bh-verbrandende feminist in het Amerikaanse culturele geheugen. 'Bra burner' is in de Verenigde Staten sindsdien wijdverspreid een term geworden om de feministische bewegingen en feministen – toen én nu

talked about a fire – where did this idea come from? We're not burning anything." But that's where it got started, before the demonstration.' Zie: S. Brownmiller, *In our time. Memoir of a revolution* (New York, NY, 1999) 37.

⁴² W.J. Campbell, 'The Nuanced Myth: Bra Burning at Atlantic City' in: Idem ed., *Getting it wrong. Ten of the greatest misreported stories in American journalism* (Berkeley, CA 2010) 101-114: 106.

⁴³ A. Buchwald, 'The Bra Burners', *New York Post*, 12 september 1968, http://library.duke.edu/digitalcollections/wlmpc_maddc02018, geraadpleegd 15 februari 2015; A. Buchwald, 'Uptight Dissenters Go Too Far In Burning Their Brassieres', *The Washington Post, Times Herald*, A25, 12 september 1968, geraadpleegd 31 maart 2015 via ProQuest Historical Newspapers *The Washington Post* (1877 - 1993). In de alinea die volgde zette hij zijn sarcasme nog eens extra dik aan: 'It is a known fact that the American woman, beautiful though she is, needs all the help she can get. For years now hundreds of thousands of scientists, and billions of dollars in research, have gone into new methods of making the American female the most attractive, the most seducible, the most irresistible woman in the world. Where nature failed, American know-how succeeded'.

– te bespotten. Feministen die bh's verbrandden, werd een leuk man-bijthondverhaal, dat overige media maar al te graag overnamen.

Historica Ruth Rosen redeneert dat het verhaal zo aantrekkelijk was voor de media vanwege het heersende seksisme. '[I]n a breast-obsessed society, "bra-burning" became a symbolic way of sexualizing – and thereby trivializing – women's struggle for emancipation.'⁴⁴ De afwijzing van de bh werd gekoppeld aan de seksuele revolutie, waarmee werd geïmpliceerd dat feministen eigenlijk vooral aandacht van mannen probeerden te krijgen met hun acties.

De allitererende term blijkt enkel populairder te worden. Een recent onderzoek van de psychologen Jill M. Swirsky en David J. Angelone toont aan dat de term 'bra burning crazies' – naast scheldnamen als 'femi-nazis' en 'man-haters' – Amerikaanse vrouwen ervan weerhoudt zichzelf een feminist te noemen, ondanks dat zij grotendeels wel instemmen met de idealen van het feminisme.⁴⁵ Van Gelder dacht met haar artikel de beweging een gunst te bewijzen, maar: 'the term became history. I shudder to think that will be my epitaph – *She invented bra burning*.'⁴⁶

Transfer naar Nederland

Het verhaal van de 'brandende bh' bereikte snel de Nederlandse kranten. Een aantal lokale kranten nam het nieuwsbericht een dag vóór het Miss America-protest over. Het *Nieuwsblad van het Noorden* berichtte: 'Vrouwenprotest met brandende bh's'. Waarschijnlijk baseerden zij zich op het artikel van Van Gelder uit de *New York Post*. Het *Leidsch Dagblad* vermeldde op 9 september 1968 min of meer correct: 'Een symbolische verbranding van bustehouders, waaraan 65 vrouwen wilden deelnemen, ging niet door.'⁴⁷

⁴⁴ R. Rosen, *The world split open: how the modern women's movement changed America* (New York, NY 2006) 161.

⁴⁵ J.M. Swirsky en D.J. Angelone, 'Femi-Nazis and Bra Burning Crazies. A Qualitative Evaluation of Contemporary Beliefs about Feminism', *Current Psychology. Research & Reviews* 33.3 (2014) 229-245: 230.

⁴⁶ Brownmiller, *In our time*, 37.

⁴⁷ 'Vurig protest', *Zierikzeesche Nieuwsbode*, 1, 6 september 1968; 'Vrouwenprotest met brandende bh's', *Nieuwsblad van het Noorden*, 3, 6 september 1968; 'Omstreden Amerikaanse schoonheidskoningin', *Leidsch Dagblad*, 13, 9 september 1968.

Bovendien werd het protest ook uitgezonden op de Nederlandse tv, in NCRV's *Hier en Nu*.⁴⁸ Verschillende Dolle Mina's hebben aangegeven het protest op tv gezien te hebben, vermoedelijk in dit programma.⁴⁹ De aantijgingen van de actievoerders klonken veel Nederlanders blijkbaar niet onredelijk in de oren. Een tv-recensent concludeerde nuchter dat de activisten 'zinnige dingen' zeiden.⁵⁰

Ruim een jaar later, in september 1969, wordt het nieuwtje weer opgerakeld in het kader van de Miss America-verkiezing 1969.⁵¹ Het bericht verschijnt in diverse media. Net als in de Amerikaanse pers werd de pseudogebeurtenis maar al te graag gekoppeld aan blote borsten. Zo gaf de *Haagse Post* een geheel eigen interpretatie van bh-verbrandingen in de VS:

Een groep dames die zich 'Vrouwen Vrijheids Beweging' noemt, organiseerde in de badplaats [Atlantic City] een massale BH-verbranding. De demonstratie, die gepaard ging met talrijke blote boezems, was bedoeld als protest tegen de ridicule schoonheidsbegrippen bij de Miss Amerika verkiezingen.⁵²

Het protest werd onmiddellijk in verband gebracht met andere 'Ban the Bra'-evenementen.⁵³ De *Haagse Post* meende dat in West-Duitsland en Amerika 'druk geageerd' werd 'tegen de omhulling van de boezem'. Ook werd een topless nachtclub in de VS aangehaald. Een topless danseres genaamd Julia Green zou haar bh in brand gestoken hebben in een druk zakendistrict. Een 'No Bra Day' die in augustus 1969 in San Francisco gehouden zou zijn, kreeg navolging in München als 'Anti BH-Tag'.

⁴⁸ NIBG, inv.nr. M30865A1, *Hier en Nu*, 'Miss America-verkiezing' (televisie-uitzending, 13 minuten, NCRV, 10 september 1968).

⁴⁹ A. Holtrop, 'Dames wilt u hier uw spandoeken neerzetten', *Vrij Nederland* (bijlage), 5, 15 maart 1980.

⁵⁰ 'Commentaar. Grote ogen', *Nieuwe Leidsche Courant*, 9, 11 september 1968.

⁵¹ Tijdens deze verkiezing was eveneens een protest van feministische actiegroepen. Deze was echter veel kleiner in opzet en bereikte amper de kranten. Het feministische beeldmerk (een combinatie van een vuist met het symbool van de vrouw) werd wel tijdens dit protest gelanceerd en werd al gauw door Dolle Mina overgenomen.

⁵² 'Ban de BH. Zeden', *Haagse Post*, 54, 3-9 september 1969.

⁵³ M. Schuurman, 'Topless-mode. "Leuk, maar nooit bij m'n eigen vrouw"', *Accent* 3.2 (1970) 62.

De betrouwbaarheid van deze berichten kan in twijfel worden getrokken. De stukjes waren vooral grappige verhalen die bedoeld waren als luchtig amusement. Het eerder genoemde argument van Rosen, dat berichtgeving over feministische actiegroepen regelmatig werd geseksualiseerd en daarmee werd gemarginaliseerd, blijkt dus ook van toepassing te zijn op de Nederlandse media. Het is opvallend dat het verbranden van bh's zowel in de Amerikaanse als de Nederlandse pers werd gekoppeld aan luchtig, borsten-gerelateerd vermaak. In dat opzicht is het opvallend dat Dolle Mina er toch voor heeft gekozen deze actie te kopiëren.

Transfer van documentaire *Up Against the Wall, Miss America* naar Amsterdam

Het Miss America-protest (en de bh-verbranding) was dus zeker bekend in Nederland, hoewel het moeilijk is na te gaan in hoeverre deze actie tot het culturele geheugen is gaan behoren. Er is bewijs dat de actie via de underground pers de kerngroep van Dolle Mina heeft bereikt. Een aantal Amerikaanse activisten maakte een korte film van het Miss America-protest, genaamd *Up Against the Wall, Miss America*.⁵⁴ Deze film is waarschijnlijk geïmporteerd door de Amsterdamse Cineclub, een organisatie die een podium bood voor alternatieve, linksgeoriënteerde films.

Cineclub onderhield nauwe banden met de studentenbeweging. Zo verzorgde de organisatie op de zaterdag van de Maagdenhuisbezetting een filmvertoning over de Parijse studentenrevolte.⁵⁵ Kort na de oprichting werden er ook in andere studentensteden Cineclubs opgericht. Vanuit Amsterdam werden er filmavonden georganiseerd en films gedistribueerd in de diverse Cineclubs, maar ook in scholen, vormingscentra, buurthuizen en jeugdclubs door het hele land.

In november 1968 werd in samenwerking met de Nederlandse Studenten Raad een groot aantal Amerikaanse films (met name van Newsreel) geïmporteerd.⁵⁶ Zeer waarschijnlijk is toen ook de Newsreel-film *Up Against the Wall, Miss America* ingevoerd. Dit was één van de eerste

⁵⁴ Folkzangeres en activist Bev Grant (lid van NYRW en WITCH) maakte deze film, die werd gedistribueerd door Newsreel en Liberation News Service.

⁵⁵ "Het gaat allemaal erg correct". Ooggetuigeverslag uit het Maagdenhuis', *Haagse Post*, 8, 24 mei 1969.

⁵⁶ *The newsreel / Cineclub* (Amsterdam 1969) 3.

‘vrouwenfilms’ die Cineclub importeerde. De film was te huur bij de Cineclub in Amsterdam.⁵⁷ Er circuleerde zelfs een Nederlandse vertaling van de filmtekst; een pamfletachtige kopie hiervan is te vinden in het Dolle Mina-archief.⁵⁸ Dolle Mina-oprichter Michel Korzec houdt het er in zijn autobiografie op dat de kerngroep van Dolle Mina ‘geheel per toeval (Simone de Beauvoir en wat recente Amerikaanse pamfletten) op het vrouwenprobleem’ kwam.⁵⁹ Mogelijk refereert hij met ‘wat recente Amerikaanse pamfletten’ aan de vertaling van het filmscript van de Newsreel-film. Deze vertaling heeft waarschijnlijk ook als leidraad gediend bij een andere actie van Dolle Mina: de verstoring van een missverkiezing.⁶⁰

Dat de leden van Dolle Mina bekend waren met het verhaal van de Amerikaanse bh-verbranding staat in ieder geval vast. Actievoerder Annemarie Philippens wist zich later te herinneren: ‘in Amerika verbrandden ze geloof ik ook bh’s en korsetten en dingen. Dus dat gingen we ook doen.’⁶¹ De actiegroep sloot dus bewust aan bij een (vermeende) trans-Atlantische traditie van een symbolische bh-verbranding.

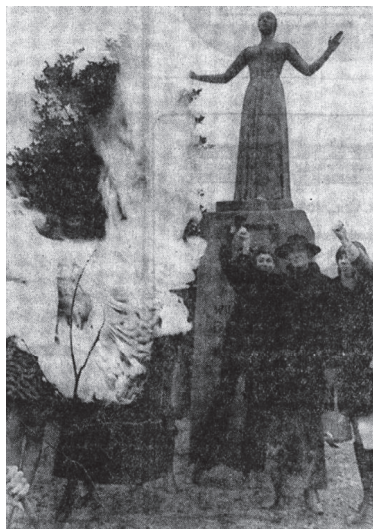
⁵⁷ Cineclub werd net als Newsreel gedomineerd door mannen. Er werden tot 1971 nog geen speciale vrouwenprogramma’s georganiseerd, maar er werden toch wel enkele ‘vrouwenfilms’ geïmporteerd. Zie: *Cineclub Bulletin* (1969). Een van de eerste was de korte Newsreel-film *The Jeanette Rankin Brigade*, die op verschillende plekken in het land werd vertoond. Zie ook: *Hitweek* 30 (11 april 1969) 12.

⁵⁸ Atria, Collectie Dolle Mina, inv.nr. 76; ‘Up Against the Wall, Miss America. Nederlandse filmtekst. Film te huur bij: Cineclub, Binnenoranjestraat 24, Amsterdam-C. fl. 0,25’, z.j.

⁵⁹ M. Korzec, ‘IJzeren Mina’ in: Idem, *Ik kan alles uitleggen* (Amsterdam 1994) 108.

⁶⁰ EYE, APdLP, inv.nr. 369; ‘Dolle Mina’s verstoren verkiezing “Miss Cinemanifestatie”. Kandidaten lieten zich niet ompraten’, *Nieuwe Apeldoornse Courant*, 30 januari 1970; ‘Dolle Mina gijzelt in Utrecht filmer De La Parra’, *Het Parool*, z.d.

⁶¹ *Dolle Mina. Het lef om luidruchtig te veranderen* (documentaire, 41 minuten, Annegriet Wietsma, 2010).



Afb. 2: Dolle Mina verbrandde een korset voor het standbeeld van Wilhelmina Drucker aan de Churchilllaan in Amsterdam. Bron: "'Dolle Mina' eist haar recht op', *Limburgsch dagblad*, 11, 31 januari 1970.

De korsetverbranding van Dolle Mina

Op 24 januari 1970 werd voor het oog van de camera een korset verbrand, pal voor het standbeeld van Wilhelmina Drucker, aan de Churchilllaan in Amsterdam. Dat korset had de oma van Dolle Mina Ada Groot ter beschikking gesteld. Op afbeelding 2, links onderaan in beeld, is nog net de hand te zien van één van de broers Korzec, Michel of Alex die het korset in bedwang hield. Waarschijnlijk is KRO's *Brandpunt* aanwezig geweest bij de gebeurtenis, maar het heeft de tv-uitzending niet gehaald. Foto's van de gebeurtenis verschenen wel in enkele kranten.⁶²

De transfer van het Miss America-protest naar Nederland is slechts gedeeltelijk geweest: de Freedom Trash Can werd bijvoorbeeld niet overgenomen. De groep koos enkel voor het voorwerp dat het meest opviel: de bh. Uit interviews blijkt dat zowel de bh als het korset als een

⁶² 'Corset in de fik', *Het Vrije Volk*, 9, 24 januari 1970.

belemmerend object voor het vrouwenlichaam werd beschouwd. Rita Hendriks zei in een interview met *Aloha* in februari 1970:

Het korset is een symbool van de geestelijke insnoering van de vrouw.
Behaas zijn gericht op een uitdagender buste – de seksualiteit.
Mannen moeten dat ook doen als ze iets moois hebben, mooie benen
ofzo (...).⁶³

De Amerikaanse journaliste Andi Zeisler merkt op dat bh's van vandaag de dag niet te vergelijken zijn met bh's uit ca. 1970. 'Bras, girdles, and – oof – nylon hose were both restrictive and compulsory for women in professional setting, and dumping these underpinnings really was a tangible act of defiance.'⁶⁴ Het korset raakte eind negentiende eeuw in de mode onder vrouwen uit de middenklasse. Vanaf de jaren zestig werd het korset echter eerder uitzondering dan regel, mede door de opkomst van flexibel nylon.⁶⁵ Met name onder de jongere generatie werd het korset amper meer gedragen in de jaren zestig.

Het was dus wellicht een open deur die werd ingetrapt. Of dat een reden was waarom de actie de *Brandpunt*-uitzending niet haalde en mede daardoor een minder bekende actie van Dolle Mina is geworden, is onduidelijk. Het ligt meer voor de hand dat er voor deze tv-uitzending voor toegankelijke acties is gekozen: Dolle Mina's die mannen nafloten op straat en openbare herentoiletten (krullen) in de Amsterdamse binnenstad verzegelden met roze linten. De verbranding van een korset werd wellicht als te militant en provocerend gezien, doordat er gebruik werd gemaakt van beeldtaal afkomstig van radicale linkse groeperingen uit binnen- en buitenland.

⁶³ Louise, 'Dolle Mina', 5.

⁶⁴ K. McLeod, *Pranksters. Making Mischief in the Modern World* (New York, NY 2014) 145.

⁶⁵ L. Vijfvinkel, 'Gebruiksvoorwerpen – Van corrigerend tot burlesk: een geschiedenis van het korset', *Origine. Tijdschrift over kunst, antiek en interieur* 19.1 (2011) 42-44: 44.

Internationale context van symbolische verbrandingen

Symbolische verbrandingen waren radicaal maar niet uniek. Anno 1970 was het niet zo vreemd dat objecten ritueel werden verbrand. Er kan namelijk worden gesproken van een traditie van symbolische verbrandingen in linkse kringen in de jaren zestig. Tijdens Amerikaanse protesten tegen de Vietnamoorlog gingen Amerikaanse vlaggen en oproepkaarten voor dienstplichtigen in vlammen op. Die rituele verbrandingen stonden voor lef en behoud van waardigheid. Dat wil niet zeggen dat dergelijke protesten onomstreden waren. Politicoloog Robert Justin Goldstein stelt dat in discussies in het Amerikaans Congres verbranders van oproepkaarten werden weggezet als ‘filthy beatniks, communist stooges, and traitors’.⁶⁶

Ook in Nederland werden voorwerpen publiekelijk verbrand, vaak als antikapitalistisch statement. Zo verbrandde in juni 1969 de Haagse kunstenaar Pieter van Goudzwaard één van zijn eigen kunstwerken.⁶⁷ Ook antirookmagiër Robert-Jasper Grootveld stak regelmatig dingen in de brand tijdens happenings bij het Lieverdje in Amsterdam.⁶⁸

Deze ‘traditie van verbranden’ in de linkse (studenten)beweging werd overgenomen door vrouwen in de Tweede Feministische Golf. Dat is niet vreemd, gezien het feit dat vele vrouwen die betrokken raakten bij Women’s Liberation in de Verenigde Staten hun sporen hadden verdiend in de studentenbeweging en/of de zwarte burgerrechtenbeweging.⁶⁹ In januari 1969 verbrandden leden van een Amerikaanse feministische actiegroep diverse voorwerpen, waaronder stembiljetten, seksistische literatuur, barbiepoppen, bijbels, trouwakten en jarretels. Het verbranden van een bh (of korset) is dus minder uniek dan het op het eerste gezicht lijkt.

⁶⁶ R.J. Goldstein, *Burning the Flag. The Great 1989-1990 American Flag Desecration Controversy* (Kent, OH 1996) 22.

⁶⁷ ‘Brandend protest’, *Haagse Post*, 28, 14 juni 1969.

⁶⁸ N. Pas, *Imaazje! De verbeelding van Provo (1965-1967)* (Amsterdam 2003) 96. In 1966 verbrandde Grootveld kransen om het beeldje, dat stond voor symbolisch geweld tegen de bedrijven die de ‘verslaafde consument’ hadden gecreëerd en in stand hielden.

⁶⁹ S.M. Evans, *Personal politics. The roots of women’s liberation in the civil rights movement and the new left* (New York, NY 1979) 24; A. Echols, *Daring to be bad. Radical feminism in America 1967-1975* (Minneapolis, MN 1989) 12; ‘Actions’, *Off Our Backs*, 13, 10 juli 1970.

Ook de leden van Dolle Mina waren bijna allemaal mensen die al eerdere ervaring hadden opgedaan in de linkse studentenbeweging. In dat kader is het interessant om naar inspiratiebronnen buiten de vrouwenbeweging te kijken. Een foto uit *Time* in maart 1970 toont opvallende overeenkomsten. Daarop staan twee vrouwen afgebeeld die een toga verbrandden (afbeelding 3). Dit deden zij als teken van wantrouwen jegens de rechters in het proces tegen hun echtgenoten, de Chicago Seven.⁷⁰ De vlammen, de vuisten, de trotse houding: de overeenkomst met foto's van de korsetverbranding is frappant.



Afb. 3: Vrouwen van de aangeklaagde 'Chicago Seven' verbrandden toga's in maart 1970. Bron: 'Verdict on the Chicago Seven: From Court to Country', *Time. The Weekly Newsmagazine*, 95.9 (2 maart 1970) 14.

⁷⁰ De Chicago Seven was een groep studentenactivisten die opgepakt was tijdens een demonstratie tijdens de Democratische Conventie in 1968 in Chicago.

De gelijkenis tussen de twee foto's is puur toeval – of toch ook weer niet. Het is een aanwijzing dat beide bewegingen uit hetzelfde vaatje taptten qua politieke ideeën en beeldtaal. De vuist was uiteraard overgenomen uit de zwarte burgerrechtenbeweging. Toen de zwarte atleten Tommie Smith en John Carlos goud en brons wonnen op de 200 meter sprint op de Olympische Spelen van 1968, staken zij bij ontvangst van hun medailles een gebalde vuist in de lucht, omhuld door een leren handschoen. De vuist werd het symbool van de linkse tegenbeweging.

Het gebruik van gebalde vuisten en symbolische verbrandingen was reeds bekende beeldtaal in deze periode en het ligt voor de hand dat zowel de actievoerders als het publiek deze prikactie in dit kader plaatste en interpreteerde. Die context verdween later uit het oog en de benaming ‘bra burners’ wierp een schaduw over de Tweede Feministische Golf die tot op heden doorwerkt.

Conclusie en vergelijking

Er is geen twijfel mogelijk dat het protest tegen Miss America heeft gediend als inspiratiebron voor het verbranden van een korset door Dolle Mina. De Nederlandse actie leek echter stukken minder serieus dan de Amerikaanse. De Mina's staan breeduit lachend op de foto. De groep verschilde daarin van haar Amerikaanse zustergroeperingen, die hardere middelen niet schuwden en het belangrijker vonden serieus genomen te worden.⁷¹

Het grootste verschil tussen Dolle Mina en Amerikaanse actiegroepen was de relevantie van de Missverkiezing in de samenleving. Miss America leefde veel meer onder jonge Amerikaanse vrouwen dan Miss Holland of enige andere missverkiezing ooit heeft gedaan onder Nederlandse vrouwen. Het belang van Miss America in de Amerikaanse cultuur in deze periode moet zeker niet worden onderschat. Lindsay Van Gelder schreef: “The title [of Miss America] was one of the highest honors a

⁷¹ Ook de overige acties van Dolle Mina waren stuk voor stuk ludiek en geweldloos. Zelfs de geïmproviseerde ontvoering van de bekende filmmaker Pim de la Parra op een filmfestival in januari 1970 gebeurde vrij schappelijk naar aanleiding van de vraag ‘Mogen we u ontvoeren meneer?’ (De la Parra zag er de lol wel van in en liet zich voor het oog van de camera lachend meevoeren door een groepje Mina's.) Zie: R. ten Zijthoff, ‘Dolle pret met “Mina's” en “missen”’, *Utrechts Nieuwsblad*, 30 januari 1970.

woman in the United States could achieve outside marriage and motherhood without being accused of being a ball-breaker.’⁷² De demonstranten waren stuk voor stuk zelf ook trouwe kijkers geweest van het evenement. Organisator Carol Hanisch: ‘We discovered that many of us who had always put down the contest still watched it. Others, like myself, had consciously identified with it, and had cried with the winner.’⁷³ Miss America was onderdeel van de *American Dream*, waarin schoonheid vaak gelijk werd gesteld aan vrouwelijkheid. Het Amerikaanse protest was daarmee een demonstratie van wat men níet wilde, terwijl Dolle Mina door de decontextualisatie van de symbolische verbranding liet zien wat ze juist wél wilde zijn: zelfstandige, eigenwijze vrouwen die het heft in eigen handen namen.

⁷² Van Gelder, ‘The Truth About Bra-Burners’, 80.

⁷³ C. Hanisch, ‘What Can Be Learned: A Critique of the Miss America Protest’ in: S. Firestone and A. Koedt, *Notes From the Second Year. Women's Liberation. Major Writings of the Radical Feminists* (New York, NY 1970) 86-88: 86. Zie ook de eerste drie hoofdstukken in A.K. Shulman, *Memoirs of an Ex-Prom Queen* (New York 1973).